

ВІЙСЬКОВОТВОРЧИЙ ВИМІР ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ЗУСИЛЬ ОУН (Б) У ГАЛИЧИНІ (червень – серпень 1941 р.)

У статті акцентується на намаганнях діячів Організації українських націоналістів (бандерівців) розгорнути та реалізувати справу формування збройних сил у вигляді «Української Національної Революційної Армії» в рамках національного державотворчого процесу, який, зокрема, було означено проголошенням «Акта відновлення Української Державності» (30 червня 1941 р.).

Представлено в узагальненій формі особистісний вимір згаданого вище процесу. Проаналізовано прояви розбудови військових структур у вигляді започаткування навчальних закладів навчально-вишкільного характеру із підготовки командного складу різного рівня. Окреслено географію їхнього існування, а також способи, унаслідок застосування яких вдалося продовжити діяльність окремих із них після закриття більшості унаслідок репресій та тиску з боку нацистських спецслужб та окупаційної влади.

Означений комплекс подій представлено на тлі ставлення владних чинників нацистського окупаційного режиму до національних державницьких устремлень. Визначено головні причини поступової еволюції проводу революційного крила націоналістичного руху до сприйняття та усвідомлення необхідності реалізації ідеї створення військових структур нерегулярного (партизанського) характеру. Наголошується на значенні ролі окремих соціальних чинників у постанні Української Повстанської Армії та схожих за характером структур, які постали під егідою згаданого вище крила націоналістичного вітчизняного руху.

У висвітленні теми використано публіцистичні та архівні матеріали підпілля, джерела мемуаристичного характеру. Проаналізовано деякі дискусійні положення із означеної проблематики, викладені у доробку окремих зарубіжних дослідників.

Ключові слова: національна ідея, державотворення, збройні сили, Організація українських Націоналістів, дружини українських Націоналістів, Українська Повстанська Армія, Української Народно Самооборона.

Постановка проблеми. Новітній етап державотворення, який, попри негаразди та випробування, доводиться проходити вітчизняному соціуму, має своє опертя у подіях минулого століття. Революційний здвиг 1917–1921 рр. та подальші боротьба й праця, спрямовані на досягнення однієї із визначальних складових

Дрогобицький Ігор Іванович, кандидат історичних наук, викладач кафедри теорії та методики навчання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Івано-Франківськ.

© Дрогобицький І. І., 2021

національної мети у вигляді державного суверенітету, чітко засвідчили прагнення української нації до здобуття власної держави.

Одним із виявів таких устремлінь слід вважати події, пов'язані із проголошенням відновлення національної державності представниками революційного (бандерівського) крила Організації Українських Націоналістів (ОУН (б)) на початках нацистсько-радянської війни (1941 – 1945 рр.). Глибокий та різносторонній аналіз цих процесів вітчизняної минувшини є важливим для формування належного сприйняття їхньої сутності загалом вітчизняного соціуму.

Особливо гостро ця потреба відчувається в умовах існуючого інформаційного протистояння. Одним із яскравих елементів останнього, з боку супротивних національному суверенітету зовнішніх та внутрішніх сил, є намагання утвердити у суспільстві думку про нездатність/незрілість української національної спільноти до належної реалізації ідеї державотворення. Натомість одним із фундаментальних елементів системної протидії такій діяльності є виявлення та дослідження визначальних державницьких за характером проявів життя нації у минулому. До останніх відносяться події окресленого у темі періоду.

Мета статті. Якщо брати до уваги кінець червня 1941 р. у контексті окресленої проблематики, то увага більшості дослідників звертається власне на факт проголошення ОУН (б) відповідного документа та аналіз тексту останнього. Проте важливим є, про що йшлося вище, належне вивчення комплексу процесів, які визначали собою зміст тодішнього етапу національного державотворення та/або були започатковані ним. Однією із найбільш знакових у цьому переліку є справа утворення національних збройних сил. У них вбачалося не тільки невід'ємний елемент функціонування системи державного організму, але й визначальну запоруку його існування загалом. Аналіз розгортання процесу розбудови національного війська у контексті державотворчих подій, ініційованих ОУН (б) улітку 1941 р., є основною метою статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окреслена проблематика присутня на різних рівнях вітчизняного історіографічного корпусу. Представники національної історичної наукової школи достатньо розгорнуто та глибоко простежили у власних дослідженнях причинно-наслідкові зв'язки та хронотоп винесених

у тему матеріалу подій. У наукових студіях узагальнено позиції та лінії поведінки чільних діячів означеного процесу в контексті основних груп/партій впливу із відображенням загального тла суспільно-політичної ситуації початкового періоду нацистсько-радянського зіткнення.

Справа реновації національної державності у червні 1941 р. аналізується у низці академічних видань. Щоправда, відзначимо факт того, що вузьке дослідження цих подій не є визначальним інтересом для авторів згаданого вище історіографічного сегменту. Дійсність проголошення Акта відновлення української державності здебільшого аналізується ними у контексті відтворення перипетій національного суспільно-політичного життя у рамках відповідного етапу Другої світової війни (*Кульчицький С., ред., 2005:495*). Також окремі дослідники вдаються до вивчення подій означеного часу з метою більш ґрунтовного простеження загальної канви та специфічних проявів взаємодії/співпраці між представниками націоналістичного крила тодішнього вітчизняного політикуму та діячами окремих військових сфер нацистської Німеччини (*Боляновський А., 1999:348–381; Боляновський А., 2003:686*).

Слід згадати, із виокремленням у окрему історіографічну групу, низку змістовних напрацювань науково-популярного характеру. Привабливим із огляду на рівень аналізу подій, що згадані у темі, є доробок як окремих дослідників (*Бігун І., 2016:128-134*), так і авторських колективів, результатом роботи яких стала низка змістовних історичних розвідок, об'єднаних у окремі тематичні серії (*Патриляк І., В'ятрович В., 2017:118-299*). Водночас слід зазначити, що, як і у випадку із виданнями академічного характеру, автори згаданих науково-популярних матеріалів здебільшого беруть до уваги події державотворчого характеру кінця червня – початку липня 1941 р. у контексті дослідження більш масштабних процесів як національного, так і загальноєвропейського та світового рівнів.

Схожі тенденції простежуються при ознайомленні із відповідними інформаційно-аналітичними блоками низки видань навчального характеру. У якості одного із найбільш вдалих зразків такого роду історіографії можна назвати працю, спрямовану, відповідно до позиції її авторів, на поступову зміну традиційного дискурсу національної історії періоду світового лихоліття середини ХХ ст. (*Патриляк І., Боровик М., 2010:320–332*). Відзначимо при нагоді,

що паралельно із досить глибоким аналізом подій 30 червня 1941 р. та тексту відповідного документа автори на належному рівні означили і представили хід та особливості розгортання тодішнього процесу розбудови національних збройних сил під назвою Українська Національна Революційна Армія (УНРА). При цьому дослідники дуже вдало зуміли поєднати аналіз загальних подій національного державотворення, яке окрім іншого, трактується ними як один із каталізаторів власне військовотворчої діяльності, із окресленням регіональних особливостей справи створення регулярного війська (*Патриляк І., Боровик М., 2010: 332–335*).

Історіографія дослідження характеризується наявністю видань, автори яких певною мірою можуть трактуватися як сучасники та очевидці подій, які винесено у заголовок статейного матеріалу. Вважаємо чи не найбільш яскравим зразком окресленого сегменту доробок останнього командуючого націоналістичного збройного підпілля повоєнного періоду В. Кука (*Дашкевич Я., Кук В., 2001: V–XXIV; Кук В., 2004:32*). Відзначимо, що безпосередній досвід організації та управління національними збройними силами на подальших етапах визвольного руху Опору нацистському та радянському тоталітарно-окупаційним режимам дає змогу згаданому автору більш глибоко та професійно простежити початки формування національного війська. Важливим у плані аналізу видань схожого характеру є також наголос на першочерговому взаємозв'язку між реалізацією концепції національних збройних сил і справою створення та розбудови суверенного державного організму у вигляді Української самостійної соборної держави (УССД) (*Дашкевич Я., Кук В., 2001: XXIV–XLV*).

У окремих історіографічних блоках можна виокремити творчий доробок українських вчених та суспільно-політичних діячів із діаспори. При аналізі монографічних видань згаданого корпусу доречно виділити окремі частини. До однієї із них варто віднести праці, які з'явилися у науковому обігу на початках повоєнного часу. Вони можуть розглядатися не тільки як підґрунтя для відтворення визначених темою матеріалу явищ тодішнього часопростору. Не менш важливим є намагання їхніх авторів забезпечити комплексне відображення перипетій національного державотворення із урахуванням суспільно-політичних тенденцій розвитку міжнародного та загальносвітового рівня. Одним із яскравих

зразків такого історіографічного підходу є доробок відомого діаспорного дослідника та публіциста П. Мірчука (*Мірчук П., 1953:64*). Водночас варто відзначити, що автори діаспорного походження в аналізі визначених подій опираються на систему поглядів та переконань, які обумовлюються їхньою політичною приналежністю чи вподобаннями. Об'єктивний підхід у таких обставинах вимагає, окрім іншого, вдаватися до співставлення та порівняння їхніх окремих позицій, ідеологічних кліше, способів бачення та коментарів. Особливо це простежується у випадках, коли предметом аналізу виступає визначна історична постать. При цьому події державотворчого характеру та окремі аспекти розбудови національного суверенітету постають як тло для кращого відображення перипетій життєвого шляху обраної особи (*Мірчук П., 1992:144*).

Окремі дослідники діаспорного походження у власних працях монографічного характеру аналіз подій, пов'язаних із проголошенням Акта відновлення української державності, намагаються представити не у розрізі історичної персоналістики, а у контексті окреслення структурно-організаційних виявів процесу національного державотворення (*Бедрій А., 2001:80*). При цьому наголошується також і на військовотворчому аспекті останнього (*Бедрій А., 1983:64*).

До окремого блоку історіографічних праць варто віднести використані у роботі монографії зарубіжних, зокрема польських, дослідників. Відзначимо, що автори згаданого типу видань не концентруються на висвітленні подій кінця червня 1941 р., а здебільшого намагаються означити їхнє місце, а також роль тих процесів, для яких згадані події стали відправним етапом, у відображенні міжнародних взаємин у регіоні (*Markiewicz J., 1985:629*). При цьому доводиться констатувати достатньо високий рівень тенденційності у трактуваннях і коментарях. Це відчутно, зокрема, коли йдеться про висвітлення стосунків між представниками націоналістичного крила та владними структурами нацистського режиму (*Topolski J., 1999:150*). Додамо, що, на жаль, у виданнях окремих польських дослідників можна зустрітися із перекрученнями історичних реалій, невідповідним використанням визначень та необ'єктивним відображенням дійсності функціонування окремих національних структур, у тому числі і мілітарного характеру (*Argasinski M., 2010:235*). Водночас урахування позицій

згаданого кола науковців дає змогу означити окремі аспекти проблеми та спонукає до пошуку відповідних аргументів та матеріалів для відтворення об'єктивної картини часто не простого у розрізі міжнаціональних та міжетнічних взаємин історичного минулого.

Важливим компонентом джерельної бази дослідження є спогади сучасників та очевидців. У означеній сфері прикметними є мемуари одного із знакових діячів тодішнього регіонального суспільно-політичного простору К. Паньківського. Один із залишених ним збірників безпосередньо стосується подій 30 червня 1941 р. І хоча ставлення автора до політичної лінії, що її реалізовувало керівництво націоналістичного крила, характеризується опозиційним ставленням, все ж у проголошенні Акта відновлення державності вбачається ним знаковий етап національного державотворення. Зрештою така позиція опосередковано відображається і у назві матеріалів (*Паньківський К., 1970:149*). Цікавим видається простежити представлення згаданим автором власне розвитку військового чинника національного організму на тодішньому етапі. Доречним було відзначити тенденції, які стосувалися первісних варіантів реалізації воєнної доктрини націоналістичного вітчизняного руху та, відштовхуючись від цих уявлень, чіткіше окреслити обриси їхньої видозміни у часі нацистської окупації регіону.

Серед видань мемуарного характеру загалом можна умовно визначити декілька груп. Не вдаючись до аналіз особливостей кожної з них, зауважимо, що одну представляють спогади безпосередніх учасників згаданого етапу державотворення та його творців. Це – лідери Українського державного правління (УДП), кандидати на урядові посади тощо. Чи не найбільш показовим у цьому ракурсі є доробок голови УДП Я. Стецька. Аналіз окресленої проблематики представлено автором із опертям на відображення ідейно-політичних та світоглядних позицій чільних вітчизняних діячів тодішнього націоналістичного вітчизняного політикуму (*Стецько Я., 1967:18*). При цьому дуже виразно окреслюється значення військового чинника у безпосередніх подіях початку нацистсько-радянської війни та у процесі відстоювання визначальної складової тогочасної національної мети – УССД (*Стецько Я., 1967:19–22*). Таке концептуальне русло чітко простежується у матеріалах Л. Шанковського,

О. Марітчака, В. Макара, Л. Синишина, Ю. Тис-Крохмалюка та ін. (*Стецько Я., 1967: 344–461*).

Натомість до другої групи матеріалів мемуарного характеру можна віднести твори, які залишили по собі ідеологічні противники вітчизняного націоналістичного руху. Попри скептичність ставлення до суспільної активності націоналістів та обґрунтовані закиди щодо відсутності належного сприйняття їхніми лідерами тодішньої політичної ситуації, звинувачення у невиправданій амбіційності та волонтаризмі, все ж творці відповідних матеріалів окресленням власного бачення розвитку подій уможливають більш об'єктивне та багатогранне відтворення історичних реалій та тла, на якому вони відбувалися (*Боровець Т., 1981:108–111, 113, 114*). Водночас авторами згаданої групи матеріалів мемуарного характеру досить повно, хоча й не без пропагандистсько-ідеологічних зауваг, характеризуються військовотворчі прояви активності лідерів революційної ОУН (*Боровець Т., 1981:112-113, 115*). Доречно відзначити, що остання постає як одна із сфер для налагодження співпраці та обміну досвідом, чим підкреслюється, з одного боку, її знаковість в означений хронологічний момент, а з іншого – здатність до налагодження діалогу заради реалізації національної мети у вияві державного суверенітету (*Боровець Т., 1981:76, 119, 120*).

Також варто наголосити на використанні документів, що містяться в опублікованих збірках. Серед останніх можна виділити дві групи. До першої слід зараховувати збірники матеріалів, які носять чітку тематичну підв'язку до подій 30 червня 1941 р. На їхніх сторінках, крім власне документів тодішньої доби, часто зустрічаються праці як безпосередніх діячів означених подій та їхніх сучасників (Я. Стецько, Я. Дашкевич, Л. Шанковський), так і візії теперішніх вітчизняних істориків (І. Патриляк) (*Романишин О., 2006:28–34, 39–50, 50–60; Дашкевич Я., Кук В., 2001:121–215*). Окрему групу опублікованих матеріалів становлять підбірки більш широкого тематичного спрямування, метою авторів яких було відображення розвитку національного життя та визвольного руху у часі Другої світової війни загалом. Варто підкреслити, що матеріали, що містяться на їхніх сторінках, уможливають більш повне та різнобічне розуміння суспільно-політичного тла тодішнього етапу вітчизняної минувшини (*Мороз В., Вовк О., упоряд., 2009:1233; Вітенко М., М. Кугутяк М., ред., 2009:599*).

Виклад основного матеріалу дослідження. Напередодні Другої світової війни (1939–1945 рр.) та у часи німецько-польського конфлікту (вересень 1939 р.) керівництво ОУН ситуативно співпрацювало із військовими структурами III-го райху. Відзначимо, що ці факти є підставою для окремих зарубіжних, зокрема, польських, дослідників досить тенденційно стверджувати, що «ОУН була тісно пов'язана з фашистським рухом у Європі, а зокрема з німецьким гітлеризмом» (*Markiewicz J., 1985:13; Topolski J., 1999:150*).

Натомість необхідно підкреслити ситуативний характер означеної взаємодії. Стосунки між ОУН та нацистськими владними та військовими чинниками обумовлювалися, першочергово, потребою належної відповіді на виклики тодішнього політичного моменту. Намагаючись зреалізувати власні цілі у рамках досягнення національного суверенітету, українська сторона, зокрема, використовувала можливість підготовки військових кадрів. Першочерговим завданням для останніх було формування національних збройних формацій із подальшою боротьбою за державність у формі Української Суверенної (Самостійної) Соборної Держави (УССД). У програмових документах чітко означувалося таке розуміння підвалин національного суверенітету. Серед них чільне місце відводилося справі організації збройних сил. Так, у постановах II Великого збору ОУН (б) (м. Краків, квітень 1941 р.) серед першочергових завдань перед проводом та активом ОУН заховувалася «організація держави (...) на основах сильної національної армії й фльоти» (*Дашкевич Я., Кук В., 2001:7*). У концептуальному вимірі справа національного війська напередодні нацистсько-радянського зіткнення окреслювалася як «участь у воєнних змаганнях проти Москви українського війська, що буде складатися із повстанчих та партизанських частин, з українських частин з Червоної армії, які виступають проти Москви, та з військових частин, формованих на еміграції і на звільнених від ворога українських землях» (*Дашкевич Я., Кук В., 2001:17*).

Загалом ж думки про необхідність організації збройних сил були поширеними в як оунівському, так і близькому до нього середовищах. Михайло Ільків, учасник Українського національного об'єднання (УНО) на території Німеччини, на допитах у концентраційному таборі у відповідь на запитання про формування національного війська констатував, що це «для (...) українців

дуже важлива справа, бо ми хочемо відбудувати нашу самостійну українську державу» (*Льків М., 2020:206*). Схожі позиції представників національного загалу знаходять чітке підтвердження у відповідній документальній базі, де стверджується, що «завданням військової сили ОУН є (...) зорганізувати й перевести збройну боротьбу ОУН за перемогу Української Національної Революції й здобуття Української держави» та «бути пробоевою силою й опорою ОУН у цілій її боротьбі» (*Дашкевич Я., Кук В., 2001:11*).

Отож, намагання представників вітчизняного націоналістичного крила зреалізувати окремі складові плану розбудови збройних сил чітко означилося напередодні нацистсько-польського зіткнення. У цьому руслі на початку липня 1939 р. розпочалося створення Українського легіону (УЛ), військовий штаб якого очолив Роман Сушко. Формация функціонувала в складі двох куренів загальною чисельністю 600 (в окремих виданнях – 800) осіб (*Боляновський А., 2003: 28-29, 34; Бедрій А., 1983:18; Паньківський К., 1990: 27*). В окремих виданнях процес створення частини під кодовою назвою “Bergbauernhilfe” (“Допомога горянам”) датують 15 серпнем 1939 р., а чисельність особового складу означають у 200 осіб (*Патриляк І., В'ятрович В., 2017: 8-9*). Слід наголосити на тому, що події, які передували постанові згаданої військової формации (налагодження абвером контактів із ОУН, а, зокрема, тодішнім очільником Проводу Українських Націоналістів (ПУН) Андрієм Мельником із подальшими домовленостями у військовій сфері) стали вагомим чинником у дипломатичній грі нацистів напередодні вересня 1939 р.

Після розколу ОУН (лютий 1940 р.) та у часі остаточного виокремлення ОУН (б) (квітень 1941 р.) справа створення військових частин набула інших виявів. Так, відповідно із попередніми домовленостями між представниками керівництва абверу та очільниками ОУН (б), було започатковано формування Дружин Українських Націоналістів (ДУН) (березень 1941 р.). У подальшому в складі ДУН виділилося два курені – «Курінь імені Євгена Коновальця» («Нахтігаль») та «Роланд» (*Боляновський А., 2003: 52*).

Варто відзначити, що окремі зарубіжні дослідники, з метою дискредитації військового будівництва, що здійснювалося під егідою націоналістичного крила тодішнього вітчизняного політикуму і виступало одним із характерних виявів державотворчих устремлінь українського населення, змальовують окреслені вище

події тільки як прояв колабораціонізму, а також наголошують на антипольській та антиєврейській діяльності УЛ та ДУН (*Topolski J., 1999:150*).

Натомість у працях представників ОУН (б) стверджувалося, не без намагання скорегувати політико-ідеологічне підґрунтя процесу, що «відкидаючи якнайрішучіше всяку співпрацю з гітлерівською партією та державно-політичним проводом Німеччини (...) провід революційної ОУН визнав потрібним ввійти в контакт із кругами німецької армії. Визнавши можливим співпрацювати з цими кругами німецьких військовиків при відсутності будь-яких політичних зобов'язань, Бандера доручив організування українського легіону з членів і симпатиків революційної ОУН» (*Мірчук П., 1992:75*). Безсумнівно, що у представленій цитаті присутнє не до кінця об'єктивне намагання розділити представників влади III райху та діячів військової сфери відносно рівня їхніх симпатій до нацистського режиму та його очільника особисто. Проте все ж наголос на ситуативному характері співпраці між керівництвом ОУН (б) та окремими структурами державного апарату нацистської Німеччини слід вважати цілком обґрунтованим.

Підтвердженням факту здійснення українськими націоналістами власної лінії у питаннях зовнішньої та внутрішньої політики стала участь військовиків ДУН у подіях національного державотворення кінця червня-початку липня 1941 р. у Львові. Згодом, вже в умовах післявоєнної дійсності, у підпільних виданнях пропагандистського характеру зазначалося, що проголошення відновлення державності було покликане реалізувати певні завдання, а саме: «1) Виявити волю українського народу до самостійного державного життя (...) 2) Відновити державницьку традицію 1917–1920 рр. (...) 3) Зробити голосною справу української державності в світі» («*В. Ж.*», 1945:652). Загалом події, пов'язані із проголошенням представниками ОУН (б) «Акта відновлення Української Державності» (30 червня 1941 р.) слід вважати рубежем у взаємодії проводу ОУН (б) та урядових і військових структур нацистської Німеччини.

У тексті згаданого вище документа констатувалося, що за УССД боротиметься УНРА (*Вітенко М., М. Кузутяк М., ред., 2009:159*). Варто підкреслити чіткий взаємозв'язок справи утворення національних збройних сил із ідеєю реалізації державницьких

устремлінь. Така позиція екстраполювалася на широку громадськість краю. Так, Кость Паньківський, характеризуючи ситуацію у Львові, зазначав: «Мав я сам нагоду читати вже цього ж 1 липня (1941 р. – *І. Д.*) перші проголошення ОУН про створення держави й організацію війська» (*Паньківський К., 1970:33*).

На жаль, часто доводиться констатувати відсутність належного розуміння процесу розбудови збройних сил під егідою ОУН (б) у середовищі сучасних дослідників, зокрема зарубіжних. Так окремі польські пошукачі стверджують, що військо відновленої Актом 30 червня 1941 р. Української Держави «становила українська міліція т. зв. Січ» (*Argasinski M., 2010:235*). Натомість інструктивні матеріали щодо організації парамілітарних структур досить повно представлені у джерельному корпусі із проблеми (*Дашкевич Я., Кук В., 2001:19*).

Натомість, *de jure*, військова ділянка у тодішньому державотворчому процесі підпорядковувалася генералу Всеволоду Петріву (1883-1948 рр.), заступниками якого було визначено Олексу Гасина та Романа Шухевича (*Вітенко М., М. Кугутяк М., ред., 2009:160; Бедрій А., 1983:20*). Варто відзначити, що К. Паньківський, зокрема, до числа заступників причислює тільки Р. Шухевича, який на той час перебував у лавах ДУН (*Паньківський К., 1970:46*). У вітчизняній науковій літературі при характеристиці командної ланки УНРА станом на липень-серпень 1941 р. стверджується, що посаду коменданта обіймав Іван Климів «Легенда» (*Іщук О., Огороднік В., 2010:88*). Також окремі дослідники стверджують факт функціонування у цьому періоді Крайового Військового Штабу (КВШ) на чолі з Дмитром Грицаєм (*Бедрій А., 1983: 17-18*), що, на нашу думку, вимагає уточнень.

Слід зауважити, що процес розбудови УНРА не обмежувався формуванням штату та кадровими призначеннями. Однією із визначальних засад військового будівництва стала підготовка старшинських кадрів. Варто ствердити належне усвідомлення проводом ОУН (б) необхідності сформувати старшинське ядро збройних сил. Відзначимо, що у подальшому цей напрям активності не був згорнутий. Як наслідок, доводиться констатувати, що представники ОУН (б) упродовж 1942 – 1944 рр. послідовно намагалися створити і забезпечити функціонування системи із підготовки старшин різного рівня. Структурними ланками при цьому виступали вишколи, курси, старшинські школи тощо.

З метою досягнення позитивного результату оунівцям доводилося, не без намагання домінувати у процесі, співпрацювати із представниками опозиційних до них сил національно-визвольного руху. Неоднозначні прояви такої співдії зафіксовано, зокрема, у мемуаристичній літературі (*Боровець Т., 1981:80, 81*).

Таким чином станом на липень 1941 р. із ініціативи оунівців починають функціонувати навчально-вишкільні заклади. А. Бедрій, наприклад, згадує старшинську школу біля Мостів Великих під команду Дмитра Грицяя та три підстаршинські школи в Поморянах, Рівному і біля Радехова під команду відповідно Василя Івахіва, Леоніда Ступницького та Осипа Карачевського. Окремо згадується вишкільна військова установа у Луцьку (*Бедрій А., 1983:20*). Про існування підстаршинського вишколу «який відбувався 1941 р.» у Поморянах містяться згадки у документах націоналістичного підпілля пізнішого періоду (*Романюк М., упоряд., 2014:901*). Починають функціонувати заклади з підготовки особового складу майбутньої Служби Безпеки (СБ) ОУН (б).

Вищенаведені кроки націоналістів у царині закладання підвалин національних збройних сил кардинально суперечили уявленням нацистського керівництва про роль та місце української нації в системі геополітичної дійсності т. зв. нової Європи. Кардинально розходилися вони і з тими перетвореннями на місцях, що їх почали здійснювати органи окупаційної влади. Тому, після придушення державотворчої діяльності ОУН (б), процес повноцінного формування регулярного війська було призупинено. Силами служби безпеки III райху (СД) та гестапо ліквідовуються школи СБ ОУН (б) у м. Дубно та м. Рівне. Окремі військові вишкільні установи націоналістів все ж продовжували діяльність змінивши структуру та назву. Прикладом може слугувати т. зв. Господарський курінь, який постав на базі військової школи ОУН (б) у Луцьку і проіснував до 1943 р. (*Бедрій А., 1983:20*).

Висновки. Вищеокреслений стан справ у царині військової політики, а також реалії окупаційного режиму в інших сферах національного життя на тлі перебігу нацистсько-радянської війни загалом, змусили керівництво ОУН (б) вдатися до видозміни концепції розбудови національного війська. Це проявилось у поступовому сприйнятті необхідності створення військових сил партизанського характеру, які все ж трактувалися як один із проміжних етапів у процесі постання регулярних збройних сил.

Такий стан справ опосередковано підтверджують узагальнення, що містяться в окремих програмових документах ОУН (б). У них, зокрема, зазначалося, що «перехід до нової тактики йшов у боротьбі і був диктований не теоретичними міркуваннями, але вимогами самого життя» (Маївський Ю., Штендера С., ред., 1995:227). Наслідком стали постання і розбудова тактичних одиниць Української повстанської армії (УПА) на зламі 1942-1943 рр. Отриманий досвід застосовувався у процесі формування Української Народної Самооборони (УНС) (літо 1943 р.), що у грудні 1943 р. входить до складу УПА як територіальна частина – УПА-Захід. Водночас варто повторити, що окремими колами ОУН (б) УПА сприймалася як своєрідний етап ознаменованого «Актом відновлення Української Державності» у червні 1941 р. процесу розбудови УНРА, а остання визначалася фундаментальною запорукою реалізації визначальної складової національної мети, а саме утвердження суверенної державності у формі УССД.

Використані посилання

Бедрій А. (1983). *ОУН і УПА*. Нью-Йорк, Лондон, Мюнхен, Торонто: Українська центральна інформаційна служба. 64 с.

Бедрій А. (2001). *Українська Держава відновлена актом 30 червня 1941 року*. Київ: Центр національного відродження ім. С. Бандери. 80 с.

Бігун І. (2016). Міф 25. Бандера та українські націоналісти були агентами спецслужб нацистів. *Війна і міф. Невідома Друга світова*, ред. О. Зінченко, В. В'ятрович, М. Майоров. Харків: КК «Клуб Сімейного Дозвілля», С. 128–134.

Боляновський А. (1999). Німецька окупаційна адміністрація і національний рух опору України у 1941–1944 роках. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Т. 238 (СХХХVІІІ). Львів: Видавництво НТШ у Львові. С. 348–381.

Боляновський А. (2003). *Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939-1945)*. Львів: Місіонер, ЛНУ ім. І. Франка, Канадський ін-т українських студій Альбертського університету. 686 с.

Боровець Т., «Бульба» (1981). *Армія без держави. Слава і трагедія українського повстанського руху. Спогади*. Вінніпег: Т-во «Волинь». 327 с.

«В. Ж.» (1945). Велика проба 30 червня 1941. *Стрілецькі вісті*. Орган ВШВО ІІ. Ч. 6. Рік ІІ. Мороз В., Вовк О., упоряд. (2009). *Воєнна Округа УПА «Буг» 1943–1952. Документи і матеріали. Літопис УПА. Нова серія*. Т. 13. Кн. ІІ. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ. С. 649-653.

Дашкевич Я., Кук В., упоряд. (2001). *Українське державотворення. Акт 30 червня 1941. Збірник документів і матеріалів*. Львів, Київ: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, літературна агенція «Піраміда». 556 с.

Ільків М., (2020). *Німецькі концентраційні лагери. Спогад*. Нью-Йорк, 1983. В кн. *Українські націоналісти в боротьбі проти нацизму: зброя протисто- яння, спроти у німецьких тюрмах і концтаборах, діяльність на еміграції. Доку- менти та матеріали* / упоряд. і відп. ред. М. Романюк. Львів: НАН України Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича. С. 203–218.

Іщук О., Огороднік В. (2010). *Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН*. Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство Вік. 194 с.

Кук В. (2004). *Державотворча діяльність ОУН. Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 р.* Київ, Львів. 32 с.

Кульчицький С. В., ред. (2005). *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія: історичні нариси*. К.: Ін-т історії України НАН України, Наукова думка. 495 с.

М. Вітенко, М. Кугутяк, ред. (2009). *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали*. Т. 2. Кн. 1 (1939–1945). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК». 599 с.

Маївський Ю., Штендера Є., ред. (1995). *Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942-1946. Передрук підпільного журналу. Літопис УПА. Основна серія*. Т. 24. Торонто: Вид-во «Літопис УПА». 592 с.

Мірчук П. (1992). *Стелан Бандера. Символ революційної безкомпромісовості*. Хмельницький: Поділля, 1992. 144 с.

Мірчук П. (1953). *Акт відновлення української державності 30 червня 1941 року. Його генеза та політичне й історичне значення*. Вид. 2-ге. Мюнхен. 64 с.

Мороз В., Вовк О., упоряд. (2009). *Воєнна Округа УПА «Буг» 1943–1952. Документи і матеріали. Літопис УПА. Нова серія*. Т. 13. Кн. II. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ. 1233 с.

Паньківський К. (1970). *Від держави до комітету*. Вид. 2-ге. Кн. 10. Нью-Йорк, Торонто: Вид-во Миколи Шлемкевича «Життя і мислі». 149 с.

Паньківський К. (1990). *Військові справи – Дивізія “Галичина”*. В кн.: *Українська дивізія “Галичина”. Матеріяли до історії*. Торонто, Нью-Йорк: Брацтво кол. Вояків 1-ої УД Української Національної Армії. С. 25-69.

Патриляк І., В’ятрович В. (2017). *Повернення на арену історії: український визвольний рух у роки Другої світової війни. Від рейхстагу до Івдовіми. У полум’ї війни. Україна та українці у Другій світовій*. Історія без цензури у 10 т. Т. 10, ред. Я. Примаченко. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», ПРАТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”». 352 с.

Патриляк І., Боровик М. (2010). *Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду*. Київ, Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М. 590 с.

Романишин О., упоряд. (2006). *65-та річниця проголошення Акта відновлення Української Держави 30 червня 1941 року. 1941–2006. Збірник матеріалів і документів*. Київ: Українська Видавнича Спілка. 136 с.

Романюк М., упоряд. (2014). *Золочівська округа ОУН: Організаційні доку- менти. 1944-1952. Літопис УПА. Нова серія*. Т. 24. Кн. II. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевсь- кого НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ. 1397 с.

Стецько Я. (1967). *30 червня 1941 р. Проголошення відновлення державності України*. Торонто, Нью-Йорк, Лондон: Ліга визволення України, вид-во "Гомін України". 464 с.

Argasinski M. (2010). *Konspiracja powstaniec lubaczowski w latach 1939–1947*. Zwierzyniec, Rzeszow: OS «Ostoja». 308 s.

Markiewicz J. (1985). *Partyzanckikraj*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie. 629 s.

Topolski J. (1999) *Polskad w dwuziestogowieku 1914–1999*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie. 248 s.

References

Bedrii, A. (1983). *OUN and UPA*. New York, London, Munich, Toronto: Ukrainian Central Information Service. 64 p. [in Ukrainian].

Bedrii, A. (2001). *The Ukrainian State restored by an Act of June 30, 1941*. Kyiv: Center for National Revival name by S. Bandera 80 p. [in Ukrainian].

Bihun, I. (2016). Myth 25. Bandera and Ukrainian Nationalists were the Agents of the Nazi Secret Services. In O. Zinchenko, V. Viatrovych, M. Maiorov (Eds.). *War and myth. Unknown World War II*. Kharkiv: KK "Klub Simeinoho Dozvillia". P. 128–134 [in Ukrainian].

Bolianovskiy, A. (1999). German Occupation Administration and the National Resistance Movement of Ukraine in 1941–1944. *Notes of T. Shevchenko's Scientific Society*, 238(CCXXXVIII), P. 348–381 [in Ukrainian].

Bolyanovskiy, A. (2003). *Ukrainian military Formations in the German Armed Forces (1939–1945)*. Lviv: Missionary, LNU named after I. Franko, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta. 686 p. [in Ukrainian].

Borovets, T, "Bulba" (1981). *An Army without a State. Glory and Tragedy of the Ukrainian Inshurrection Movement. Memoirs*. Winnipeg: Published by the Society of Volyn. 327 p. [in Ukrainian].

Vitenko, M., & Kuhutiak, M. (Eds.). (2009). *Ukrainian National Liberation Movement in the Precarpathian Region in the twentieth century. Documents and Materials*. Vol. II, book 1. Ivano-Frankivsk: KPF "LIK". 599 p. [in Ukrainian].

"V. Zh." (1945). The Great Attempt of June 30, 1941. *Striletski visti*. Edition of VSHVO II. Part 6. Year II. In Moroz, V. & Vovk, O. (Compl.) (2009). *Military Okruha UPA "Buh" 1943–1952: Documents and materials. Litopys UPA: New Series*. Vol. 13, book 2. Kyiv, Toronto: National Academy of Sciences of Ukraine (NANU), M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, NANU; Litopys UPA Publishers, Branch State Archive of the Security Service of Ukraine. Pp. 649–653 [in Ukrainian].

Dashkevich, J., Kuk, V. (Ed.) (2001). *Ukrainian State Formation. Act of June 30, 1941. Collection of the Documents and the Materials*. Lviv, Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies named after M. S. Hrushevsky, Pyramid Literary Agency. 556 p. in Ukrainian].

Ilkiv, M., (2020). *German Concentration Camps. Memory*. New York, 1983. In: *Ukrainian Nationalists in the Struggle against Nazism: Armed Confrontation, Resistance in German Prisons and Concentration Camps, Activities in Exile. Documents and Materials* / ed. by M. Romanyuk. Lviv: Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine named after I. Krypnyakevych. Pp. 203–218. [in Ukrainian].

Ishchuk, O., & Ohorodnik, V. (2010). *General Mykola Arsenych: Life and Activity of the Head of the OUN Security Service*. Kolomyia: "Vik". 194 p. [in Ukrainian].

Kuk, V. (2004). *State-building Activity of the OUN. Act of Restoration of the Ukrainian State June 30, 1941*. Kyiv, Lviv. 32 p. [in Ukrainian].

Kulchytskyi, S. (Ed.) (2005). *Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army: Historical Essays*[Kyiv: In-t History of Ukraine NAN, "Naukova dumka". 495 p. [in Ukrainian].

Idea and Aktion. Journal of the OUN Leadership, 1942–1946: Reprint of the Underground Journal. In Majivwskyj, Ju. & Shtendera, Y. (Ed.) (1995). *Litopys UPA*. Vol. 24. Toronto, Lviv: Litopys UPA. 592 p. [in Ukrainian].

Moroz, V. & Vovk, O. (Compl.) (2009). *Military Okruha UPA "Buh" 1943–1952: Documents and materials. Litopys UPA: New Series*. Vol. 13, book 2. Kyiv, Toronto: NANU, M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, NANU; Litopys UPA Publishers, Branch State Archive of the Security Service of Ukraine. 1233 p. [in Ukrainian].

Mirchuk, P. (1992). *Stepan Bandera. A symbol of revolutionary uncompromisingness*. Khmelnytsky: Podillya, 1992. 144 p. [in Ukrainian].

Mirchuk, P. (1953). *Act of Restoration of Ukrainian Statehood June 30, 1941. Its genesis and political and historical significance*. Munich. 64 p. [in Ukrainian].

Pankivskyi, K. (1970). *From the State to the Committee*. 2 rev. New-York, Toronto: Publishing House «Zhyttia i mysl». 149 p. [in Ukrainian].

Pankivskyi, K. (1990). *Military Affairs – Halychyna Division*. In: *Ukrainian Division "Halychyna". Materials for history*. Toronto, New York: Brotherhood of the Soldiers of the 1st UD of the Ukrainian National Army. Pp. 25–69. [in Ukrainian].

Patryliak, I. & Viatrovych, V. (2017). Return to the Arena of History: the Ukrainian Liberation Movement during the Second World War. In Ya. Prymachenko (Ed.). *From the Reichstag to Iwo Jima. In the Flames of War. Ukraine and Ukrainians in the Second World War*. Vol. 10. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, PRAT "Kharkivska knyzhkova fabryka "Hlobus"". P. 118–299. [in Ukrainian].

Patrylyak, I., Borovik, M. (2010). *Ukraine during the Second World War: an Attempt at a new conceptual Perspective*. Kyiv, Nizhyn: Publisher PE Lysenko MM. 590 p. [in Ukrainian].

Romanishin, O., (Ed.). (2006). *65-th Anniversary of the Proclamation of the Act of Restoration of the Ukrainian State on June 30, 1941. 1941–2006. Collection of Materials and Documents*. Kyiv: Ukrainian Publishing Union. 136 p. [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (Compl.) (2014). *Zolochiv District of the OUN: Organizational Documents. 1944–1952. Litopys UPA: New Series*. Vol. 24, book 2. Kyiv, Toronto: NANU, M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, NANU; Litopys UPA Publishers, Branch State Archive of the Security Service of Ukraine. 1397 p. [in Ukrainian].

Stetzko, Ya. (1967). *30th of June 1941. Proclamation of the Renewal of the Independence of Ukraine*. Toronto, New York, London: League for the Liberation of Ukraine, The Ukrainian Publishers Ltd. 464 p. [in Ukrainian].

Argasinski, M. (2010). *Conspiracy in the Lubaczów Powiat in 1939–1947*. Zwierzyniec, Rzeszow: OS "Ostoja". 308 p. [in Polish].

Markiewicz, J. (1985). *Guerrilla Country*. Lublin: Lublin Publishing House. 629 p. [in Polish].

Topolski, J. (1999). *Poland of the twentieth century 1914–1999*. Poznan: Poznan Publishing House. 248 p. [in Polish].

Drohobyskyi I.
MILITARY CREATIVE DIMENSION OF THE OUN's (b) STATE-BUILDING EFFORTS IN HALYCHYNA (June-August 1941)

The article focuses on some consequences of the state-building process, which was initiated by the proclamation of the «Act of Restoration of Ukrainian Statehood» by the members of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera's party) (June 30, 1941). The attempts of the main figures of the revolutionary part of the nationalist movement to begin the formation of the armed forces in the form of the «Ukrainian National Revolutionary Army» are presented. These aspirations are considered in the context of previous attempts by the then leadership of the nationalist movement of that time to form military units, which should play a basic role in the formation of the national army and the further implementation of the idea of a national sovereign state.

At the generalized form the personal dimension of the mentioned process is presented. Manifestations of army development in July-August of 1941 in the form of the establishment of military-educational institutions for the training of command staff of various levels are analyzed. The geography of their existence is outlined. The methods used to continue the activities of some of them after the closure of the majority due to repression and pressure from the Nazi secret services are presented.

This set of the events is presented against the background of the attitude of the occupying power to the national aspirations of the statehood. The main reasons for the gradual evolution of the revolutionary part of the nationalist movement to the perception and awareness of the need to implement the idea of creating military guerrilla's structures are identified.

The importance of the role of the stratum of the simple population in the formation of the Ukrainian Insurgent Army is emphasized.

In the coverage of the topic journalistic and archival materials of the nation underground, sources of memoir character were used. Some discussion provisions on this issue, presented in the works of some foreign researchers, are analyzed.

Keywords: national idea, state formation, statehood, armed forces, Organization of Ukrainian Nationalists, Dryhtes of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent Army.